

semàntica (almenys amb l'acc. 3), amb el romanès. Aquí la locució es presenta en diverses variants, especialment la més coneguda *tot-de-a-una*, però també d'altres *totuna*, *de-a-una* o *de-una* i almenys en aquestes últimes se li veu el sentit «mallorquí» (cites de Tuulio): traduït «índata, pe loc, immediat» ('a l' instant, immediatament'): «cum o intrat în ogradă, de una o trecut printre oameni» ('quan entraren a l'hort, tot seguit s'han vist voltats d'homes'), «albina, auzind aceasta, de-a-una și sboară de unde era ascunsă» ('l'abella oint-ho s'envola del seu amagatall'). Allà, però, el significat més general, i fins clàssic (però també propi del macedo-romanès *tutuna*, Puşcariu, *Etyim. Wb.*, § 1750) és 'sempre, constantment': com en els romànics versos de Eminescu: «E ca aminte să mi-aduc / de tine 'n *totdecauna* / ---» 'és per tal que em remembre de tu per sempre més!'. I en més pedestre nivell: «ori-unde mergea numai singur, *totdecauna* făcea prostii» 'a qualsevol lloc que anés tot sol, sempre feia ximpleries'. I en aquest sentit també a Romania, com a Macedònia, en la forma simple *tot-una*: «nu sedea nici-cînd pe-acasă, ci îmbla *tot-una* 'n vijelii» 'no es quedà mai quiet a casa, sinó que constantment anà a cometre proeses'.

A propòsit d'això observem una locució nostra, ben curiosa, i poc coneguda, on la construcció és també amb preposició intercalada, preposició quasi igual a la de la locució romanesa, *tot en un* però amb el sentit més etimològic 'de cop i volta': la trobem antigament només en el *Corbaxo* de fi S. XIV: «mas après que, un poc desfoguada fou la nova passió per las làgremes, e recobrada un poc la forsa del ànimo, *tot en un*, ab veu trencada, e no sens vergonya, responguí axí: ---» (*BDLC* xvii, 16); i és el cas que això s'ha mantingut (a penes deformat com *tot amb un*) a Mallorca, on el *DFgra.* (amb estranya grafia) recull (s. v. *tot*) *tot embun* «de repente, de golpes».

Ara bé: no desconguem que, sigui en el camp de la forma, o en el del significat, hi ha encara altres fets que ens mostren un quadro, afí certament amb tot això però més complex. No discutim que també de vegades s'ha passat de la idea de sempiternitat a la d'immediatesa temporal, cosa que ja hem exposat a *SEMPRE* a propòsit de l'ús català medieval de *sempre* 'a l'acte, tot seguit': Tuulio ens recorda que també és francès antic en tots dos sentits a la *Chanson de Roland*. M-Lübke creia (*Rom. Gr.* III, 525) que el sobreselvà *adin* <AD UNUM> 'sempre' i el roms. *totdecauna* provenien de l'acc. 'tot seguit, a l'acte'; Spitzer (*l. c.*) té raó de fer-nos observar que hi pot haver altres evolucionis si bé no massa diferents: al. central *alleweile* que originalment hagué de ser 'constantment' s'usa col·loquialment amb el sentit de 'ara', i que també *ADEŠ* i l'occ. ant. *dessé* apleguen els sentits de 'sempre' i 'immediatament', però la complicació i dubtes que embolquen els orígens d'aquests mots (almenys en part pre-romans) tornen molt delicada qualsevol conseqüència que se'n pugui treure de filiació semàntica.

I encara hi ha altres coses afins: *totos aduna* en un doc. castellà de 1055 (de la Montaña, MzPi., *Orig.*,

34) significa 'tots alhora' o 'enterament tots'? El nostre *tot-és-u* reapareix no sols en l'it. è *tutt'uno* sinó també en el roms. *totuna*, que Puşcariu hi equipara i tradueix «alies eins, eierleie»; però com sigui que el qualifica d'adverbi, potser és més aviat 'tant-se-val així o així'. I això ens porta al gascó *toutu* 'tanmateix', fr. 'néanmoins'; i aquest, per la seva banda, ens recorda que aquest últim significat («trotzdem») es retroba en els diversos dialectes rètics d'Occident: engadinès *tuotiina*, Alt-Rin *tuttina*, Val-di-Livigno *tutūna* (Rohlf's, *ASNSL* CLXXVII, 33).

La conclusió d'aquest ampli estudi comparatiu, és, doncs, més aviat més favorable a la major antiguitat, i originària propietat, de l'acc. barcelonina *tot d'una* 'de sobte', que a la mallorquina 'tot seguit'.

Amb tot 'no obstant', resulta de la combinació de *a(m)b*, en l'acc. antiga que sovint se li observa 'adhuc amb, no sense', i *tot*, que és també antic amb ús ponderatiu: «be sabets vós que, si nuyl home se met en casa de cavaller, *ab* malefici que haja fet,³ que segur hi deu ésser ---», Jaume I (Ag., 352); «colp de dart hi havia que exia de mà d'almugàver, que'l cavaller e lo cavall passava *tot* d'oltra, ab los guarniments e *ab tot*» (206). De la combinació resultava *amb tot* 'a desgrat d'això i tot', 'malgrat d'això': «sí que ho faré; *amb tot*, vull pensar-m'ho...» [«ab tot: verumtamen», Belvitges].

Més secundàriament això condueix a les locucions conjuntives *amb tot que*, que fou especialment valenciana, i *amb tot i que* encara tan viva pertot arreu: «Si contra l'amor valgués saviesa, / saber ni lo seny, ni menys la edat, / és cert que David se'n fóra guardat / --- / usau lo refrany: —no sab on se posa, / en qui ni per què, amor ni lo fret: / y *ab tot que* per jove - no s' deixa entendre, / car prou se coneix que va cap avall, / posar no-l deveu ---», *Procés d. l. Olives*, v. 353. Més rar i tardà és trobar *amb tot de* 'a desgrat de': «la campana --- no se trencà, *ab tot de* haver caygut des del finestral del campanar sobre dit porxo»; «*ab tot d'haver-hi* ja negror borrascosa ---», B. de Maldà (*Excurs.*, p. 151; *Coll. B. V.*, 74).

El més corrent, fins avui, és dir *amb tot i això*, igual a l'*amb tot* ja comentat, amb més descabdellament, o bé *amb tot i + subst.*: «he tingut el goig de veure que m'anava sobrevivint la meua obra, la qual, *amb tot i* les seves disbauxes de llenguaatge i sa curtesa de dimensions, no sols no desdeia, sinó que s'afermeva, a l'embar --- de la mudança dels gustos», Ruyra (*Parada*, p. 5).

Se sent com a vulgar la duplicació de l'*amb* («*amb tot i amb això és vera* ---», cita mall. d'*AlcM*); i en canvi, d'altra banda, des de princ. del nostre segle s'ha propagat molt i esdevingut admès general *tot i això*, abreviació d'aquella: «ja la hi donaven la raó: *tot i això ell* ---», i simplement *tot i + subst.* o oració substantiva: «*tot i* els contratemps, ell avançava», «*tot i* no podent (o *tot i* no poder) menjar gaire, de tant en tant ---». Més extraordinari i discutible, però també hi ha qui ho diu, i potser no s'ha de condemnar, és construir-lo amb *així*: «No callava mai, no estava